

Bornsjön - reservvattentäkt i miljöns tjänst

Ingen har väl undgått att vi firat 150 år med kranvatten? Det första vattenverket låg vid Årstaviken, men strax före sekelskiftet insåg man det ohållbara i att ta dricksvattnet från samma plats där orenat avloppsvatten gick ut. De letande blickarna gick väster ut, närmare bestämt till Norsborgstrakten.

Där cirka två mil från staden kunde man dels få grundvatten ur Ekeröåsen, dels ytvatten från Bornsjön. Och skulle behovet bli riktigt stort fanns ju Mälaren att tillgå.

En av de mer kloka och framsynta idéerna var att samtidigt som staden 1899 köpte marken för att bygga Norsborgs vattenverk, så köpte den även större delen av Bornsjöns nederbördsområde, för att säkra skyddet av den viktiga vattentäkten. Mer och mer mark köptes in och 1920 ägde man 85 % av nederbördsområdet. Stockholm Vatten äger idag över 90 procent av nederbördsområdet, vilket ger ett gott skydd för att bevara sjön och klara oss från de exploateringar som görs runt omkring..

Fridlysning av sjön

Lantbruket sköttes av arrendatorer och så har det varit fram till idag. Arrendatorerna hade inskrivet i sina kontrakt att man inte fick bada eller tvätta kläder i sjön. Länsstyrelsen utfärdade 1920 en fridlysning över sjön. Den innebar att man inte fick beträda Bornsjöns yta, alltså inte ens gå på isen vintertid. För att kontrollera att detta efterlevdes anställdes en tillsyningsman, början till dagens Bornsjöenhet.

Man var så noggrann i arbetet med att skydda sjön att Salems kyrkogård som låg på slutningen ner mot Bornsjön, fick flytta sin begravningsplats långt inåt land. Det har alltså inte skett några kistbegravningar där sedan 1908 med ett enda undantag.

Brinnande krig räddade egendomarna

Åren gick och omkring 1940 blev det aktuellt med en utvidgning av Norsborgsverket och frågan om behovet av att ha Bornsjön kvar som reservvattentäkt kom upp. I fullmäktige hade det kommit upp en motion ett par år tidigare som gick ut på att man skulle släppa Bornsjöegendomarna fria för friluftsliv och rekreation. Ett antal alternativ förslag till lösningar lades fram och det som räddade Bornsjöns roll var värdet att ha den kvar som krigsreserv. I en krissituation kunde Bornsjövattnet

levereras efter lite klorering och rädda situationen för stockholmarna. I och med att det här var mitt under brinnande krig hade man inte svårt att se det sannolika behovet och Bornsjöegendomarna kunde räddas.

Vattenvård vid Bornsjön en blandad kompott

Intresset för reservvattentäkten var inte så stor de närmaste 30 åren efter andra världskriget. Först i mitten av 80-talet började man se effekterna av den försummade sjön och ta det på allvar. Kontrollprogram byggdes upp och utvecklingen i sjön följdes noga. Arbetet vid Bornsjön liknar inget annat på Stockholm Vatten. Vattenvården innefattar så mycket mer här än på andra ställen. Bornsjöegendomarna hade under flera år ögonen på sig i och med att ett utvecklingsprojekt kallat Bra små avlopp förlades hit. Man testade olika typer av minireningsverk vid de olika gårdarna och resultatet blev mängder av studiebesök och en vida spridd rapport. Under en annan period anlades det våtmarker, dels för reningen av dagvatten, dels för att främja fågellivet. Skogsbruket bedrivs enligt certifierade metoder och viltvården och gårdarna sköter man lika noggrant.

Miljömiljardspengar till kräftutsättning

I samband med att Stockholms stad gjorde en miljöstatsning tilldelades bolag och förvaltningar pengar ur en pott, den sk miljömiljarden, för olika miljöprojekt. Bland annat fick Bornsjöenheten pengar till ett projekt som gick ut på att man skulle plantera in flodkräftor i Bornsjön igen. Bornsjön hade varit väldigt rik på kräftor, men i samband med tjuvfiske hade kräftpest spridit sig i sjön och alla kräftor dött ut. Flodkräftan är viktig för sjöns ekosystem och förhoppningarna på försöket var stora. Dessvärre visade det sig dock förra sommaren ha misslyckats, sannolikt på grund av ytterligare tjuvfiskare.

Nu även jordbrukare

Allt sedan marken kring Bornsjön köptes in har jordbruket bedrivits i arrendeform. Ur miljöperspektiv hade det kanske varit bästa att redan från början avveckla allt jordbruk för att minska näringstillförseln. Nu är det dock som det är och jordbruken finns där, därför har Stockholm Vatten, från och med i år, tagit över driften av jordbruket. Genom det här övertagandet kommer vi att kunna genomföra åtgärder för att minska näringsläckaget från jordbruket till sjön.

Livet vid Bornsjön går vidare, fullt upp men i en vacker miljö och i ett behagligt tempo för oss stressade storstadsbor.

Catti Wikström Erlandsson, Stockholm Vatten

Källor:

Bornsjön- Natur och vattenvård Peter Nyberg mfl.
Stockholms Vattenförsörjning och avlopp, Anders Cronström